

KUNNIAMIEKOISTA JA KULTAISISTA ASEISTA

Paavo Talvio

Hallitsijoiden taistelukentillä lahjoittamia miekkoja on kautta aikojen pidetty eräänlaisina kunnia-aseina. Myös Ruotsi-Suomen sotahistoriasta tunnetaan vastaavia tapauksia, erityisesti Kaarle-kuninkaiden ajoilta. Huomattavin tällaisista kunniamiekoista lienee se Ranskassa valmistettu lahjamiikka, jonka Kaarle XI Lundin taistelun jälkeen 1676 luovutti Henkirykmentin komentajalle Nils Bjelkelle, koska siitä tuli karoliiniratsuväen upseerimiekkojen erikoismallien prototyyppi. Nämä erikoismallit oli tarkoitettu lähinnä kunniamiekoiksi ja niissä oli koristeelliset, kullatut kahvat, ns virallisissa malleissa kohopintakuvioidin, ja kuninkaan nimikirjaimet sekä kahvanupissa että väistinlevyissä(1).

"Kaarlelaismiekkojen" toista pääryhmää, etupäässä jalkaväen upseerien käyttämiä ns päällystömieikkoja (kommandervärja) on jälkimaailmalle säilynyt nähtävästi enemmän kuin drabanttiaseen kahvalla varustettuja ratsuväen upseerien miekkoja. Viimeksi mainittuja edustaa Suomessa mm. kenr. Mannerheimin v:n 1918 ruotsalaisilta vapaaehtoisilta lahjaksi 1928 saama pitkä kaarlelaismieikka, eräänlainen kunniamieikka sekín(2). Suomen museoiden asekokoelmissa on, kuten tunnettua, hyvin vähän sellaisia teräaseita, miekkoja, sapeleita ja tikareita, jotka erikoismalleina tai heraldisten tuntu-merkkiensä perusteella on luettava kunnia-aseisiin kuuluviksi. Parhaiten edustettuina ovat venäläiset sotakunnia-aseet.

Sotahistoriallisesti ehkä mielenkiintoisimman ryhmän kunnia-aseita muodostavat Kustaa III:n vv 1788—1790 aikana jakamat kunniamiekat. Ne olivat päällystömiekoista kehittyneitä jalkaväen upseerien miekkoja, jotka olivat yleiseurooppalaista kevyen miekan tyyppiä. Kaikkialle ulottuva ranskalai-

Kuva 1

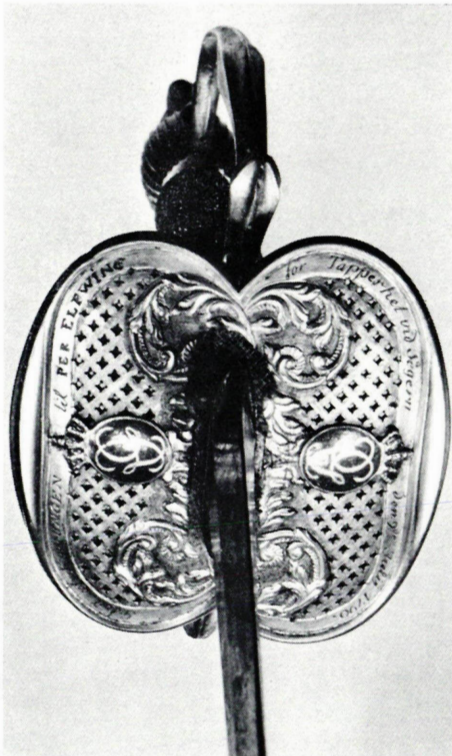
Kustaa III:n ajan kunniamiekka. Saanut urheudesta Ruotsinsalmen taistelussa kapt Per Elfving. Kansallismuseon kok.

A sword of honour from the time of King Gustavus III. Captain Per Elfving received it for bravery in the battle of Ruotsinsalmi. The National Museum collections.

nen vaikutus oli sivuaseiden alalla kehittänyt yleistyyppin, kevyen miekan, jonka rakenne oli hahmottumassa jo 1650-luvulta alkaen. Kavaljeeriaseena kevyessä miekassa jatkui rapiirin koristeellinen linja(3). Sotilaiden miekat olivat suhteellisen koruttomia, lukuunottamatta kunnia- ja lahja-aseiksi tarkoitettuja aseita. 1700-luvun puolivälissä tulivat muotiin ns. colichemarde-terät, jollaiset ovat myös useimmissa ”Kustaan sodan” aikaisissa kunniamiekoissa. Niissä oli sekä sinisiksi syövytettyjä, kultakoristeisia että hopeoituja, ajalle tyypillisin kaiverretuin koristeaihein. Kahvat olivat kullattuja kuten upseerien miekoissa yleensä, materiaalina hopea, sodan loppuvaiheessa myös messinki, tunnuksina kruunatut siniemaliset medaljongit peilimonogrammeineen väistinlevyssä ja omistus, tavallisesti muodossa ”. . . för visad manndom mot Rikets Fjender . . . under Kriget mot Ryssland”(4). Tästä yleistyyppistä poikkesivat eräät ennen sotaa valmistetut kunniamiekat, jollaisen esim. kenrm. W. M. Pauli sai taistelukentällä Valkealassa niinkin myöhään kuin 29. 4. 1790. Hänen miekastaan, joka on v:lta 1772, puuttuu omistus eivätkä sen tunnuksat — kolme kruunua ja kuninkaan nimikirjaimet — ole väistinlevyssä vaan

kouraimen alaosassa. Vastaavanlaisia miekkoja löytyy useampiakin(5).

Siitä kuinka paljon kunniamiekkoja kaiken kaikkiaan jaettiin ko. sodan aikana ja kuinka monta niistä tuli suomalaissyntyisten upseerien osalle ei toistaiseksi ole käytettävissä täsmällisiä tietoja. Sodan alkuvaiheessa miekkoja joko ei ollut käytettävissä tai niiden jakoa ei pidetty tarpeellisena. Saihan esim Suursaaren meritaisteluun osallistuneista upseereista jokainen ylennyksen ja Miekkaritarikunnan ritareiksikin lyötiin peräti seitsemän upseeria. Oudolta vaikuttaa, ettei Porrassalmen, Parkuinmäen ym. voitoista huolimatta Savon Prikartin osalle näytä tulleen yhtään kunniamiekkää, vaikka niitä esim. Loviisan torilla 28. 8. 1789 riitti jaettaviksi kokonaista

*Kuva 2
Kunniamiekan kahvan alapuoli Kustaa III:n nimikirjaimin ja omistuskäiverruksin. Kansallismuseon kuvakok.*

The monogram and dedication by Gustavus III can be seen below the hilt of the sword of honour. The National Museum collections.

16 kappaletta(6). Silloin vielä ei Ruotsinsalmella neljä päivää aikaisemmin taistelleita upseereita ollut palkittujen joukossa. Syynä viivästyminen ei ollut yksinomaan tappio vaan myös muut seikat. Miekkoja ja kaivertajia ei ollut joka hetki käytettävissä. Saaristolaiivasto ei kuitenkaan salannut tyytymättömyyttään, joka kuninkaan oli otettava huomioon. Kunniamiekan sai ainakin kaksi suomalaista upseeria, nim. hämeenmaa Odenin päällikkö, kapt. Hans Axel Cronstedt ja Viaporin eskaaderin luutnantti Henrik Johan Möllersvärd(7).

Kesän 1790 tapahtumat maa- ja meririntamalla, jotka hui-pentuivat ”Ruotsi-Suomen historian suurimpaan merivoittoon” Ruotsinsalmella 9. 7. 1790, antoivat jälleen aiheen ylennyksiin ym. palkitsemiseen. Kunniamiekoista saivat avomerilaiivaston upseerit 17. 7 kuusi, maavoimien upseerit yhden (8). Voitonjuhlassa 22. 7 kymmenkunta rykmentinupseeria ja ”flere Capitener erhöllo Heders-Värjor”(9). Viimeksi mainittuihin kuuluivat myös kapteenit Johan Gustaf Olander ja Per Elfving Viaporista. Ensiksi mainittu tosin ylennettiin 22. 7 majuriksi, joten hänen nimensä saattaa sisältyä rykmentinupseerienkin luetteloon (10). Elfvingin kunniamiekkaa säilytetään nykyisin Suomenlinnan museossa.

Suomen sodan aikana kunniamiekkoja ei, kuten tunnettua, jaettu ja Kustaa IV Adolf pyrki korvaamaan Miekkaritarikunnan ritarin arvonkin kultaisella urhoollisuudenmitalilla. Vasta muutamia vuosia sodan jälkeen saivat eräät ansioituneet upseerit, mm. M. F. Björnstierna ja G. C. von Döbeln kunniamiekat(11).

Ranskan kansalliskonventti oli päättänyt elvyttää kunnia-aseiden käytön usklassismin hengessä ja vaikka Kunnialegioona oli perustettu 1802 jatkui yksityisten sotilaiden ja joukkojen palkitseminen kunnia-asein. Ruotsin kruununprinssiksi 1810 valittu Ranskan marsalkka Bernadotte noudatti ranskalaista käytäntöä ja aloitti jakamalla vv 1815—1818 omaperäisiä kunniasapeleita meriupseereille (12). Hänen hallitsijana jakamansa kunniamiekat, joissa ei ollut kahta samanlaista, edustivat aseiden muotoilussa tyyli-vaikutteita, joita tähän ai-

kaan omaksuttiin ranskalaisesta empiiristä Napoleonin keisarikauden aikaisessa muodossaan, joka lähes sellaisenaan omaksuttiin Ruotsissa. "Kaarle XIV Juhanan tyylin" ihanne-materiaalit olivat pronssi ja eräät kivilajit ja niitä käytettiin jalometallien ohella kunniamiekoissakin. Niiden kahvat valmistettiin tavallisesti porfyyristä, kahvanupit ja väistintanko olivat kullattua pronssia, ponnen yläosaan upotettiin koristeellinen ametisti eli kvartsikorukivi ja huotran helatkin olivat kullattuja ja koristeellisia. Sellaista tasoa, jota edustivat eräät Versaillesin asemanufaktuurin valmistamat kunnia-aseet ei Ruotsissa kuitenkaan pyritty tavoittamaan(13). Eräs näistä Kaarle XIV Juhanan ajan kunniamiekoista on Sotamuseon kokoelmissa, mutta Ruotsissa sattuneen tulipalon jäljiltä pahoin vahingoittuneena. Sen alkuperäinen saaja on kuitenkin tiedossa, mikä ei kaikissa tapauksissa ole asianlaita Kustaa III:n ajan kunniamiekkoihin nähden.

Vaikeimpia ovat alkuperäkysymykset venäläisten sotakunnia-aseiden kohdalla, minkä vuoksi niiden kehityksen ja niitä koskevien ohjesääntöjen tuntemisella on merkityksensä. Venäläiset kunniamiekat ja sapeelit olivat joko ns. kultaisia aseita (vsta 1913 "yrjönaseita") tai P. Annan ritarikunnan 4. (alkuaan 3.) lk merkillä varustettuja

Kuva 3

Empiretyyppinen kunniamiekka. Kaarle XIV Juhanan amiraali O. G. Nordensköldille luovuttama. Sotamuseon kok.

A sword of honour from the Empire era. Presented to Admiral O. G. Nordensköld by Carolus XIV John. The Military Museum collections.

kunnia-aseita. "Kultaisten aseiden" historiassa näyttää ratkai-seva merkitys olleen Kutšuk-Kainardžin rauhalla (24. 7. 1774) ja sitä edeltäneillä suurilla voitoilla. Turkin-sodan ylipäälli-kön, kenraalisotamarsalkka, ruhtinas Peter Rumjantsevin saa-mat monet kunnianosoitukset, kunniamiekka m.l., vahvistet-tiin tosin sotakollegion päätöksellä vasta keväällä 1775, mut-ta viimeistään rauhantekopäivänä on Rumjantsevin ja hänen alaistensa kenraalien, kuten Suvorovin, Potemkinin ym "Ka-tariinan kotkien" täytynyt saada kunnia-aseensa, Suvorovin briljantein, muiden timantein koristettuna(14).

Vuoteen 1788 mennessä "kultaisten aseiden" jakoperusteet olivat muuttuneet siten, että ylimmän päällystön ohella esi- ja yliupseeritkin voitiin niillä palkita. Jalokivikoristeisia aseita he eivät voineet saada, mutta kylläkin kullattuja "tavallisia" tai "urheudesta"-kaiverruksella varustettuja. Sidonnaisuus ri-tarikuntiin käy ilmi niiden hallituksen 1806 julkaisemasta "asetuksesta", jonka liitteenä oli ensimmäinen, 117 nimeä kä-sittävä luettelo "niistä, joilla on kultaisia miekkoja ja sapelei-ta päällekirjoituksella "urheudesta". Aleksanteri I:n allekir-joittamalla ja 28. 9. 1807 päivätyllä käskykirjeellä vahvistet-tiin tämä uusi kunnia-asejärjestelmä(15)..

Aleksanteri I:n aikana "kultaisen aseiden" saaminen edellyt-ti jo, että ao:lla oli ennestään urheudesta saatu kunniamerk-ki. Lähinnä tuli kyseeseen P. Annan ritarikunnan 3. lk merk-ki, jota vuoteen 1815 saakka kannettiin sivuaseeseen kiinnitet-tynä. Sen ehtivät saada muutamat Napoleonin-vastaiseen so-taan osallistuneet suomalaisetkin upseerit. Venäläisten ritari-kuntien joukkoon 1797 hyväksytty slesvig-holsteinilainen P. Annan ritarikunta muuttui 4-luokkaiseksi 1815, jolloin 3. lk merkki siirtyi rinnassa kannettavien merkkien joukkoon. Alimman luokan merkki kiinnitettiin edelleen sivuaseeseen. Sen muodosti pientä kokoa oleva punainen, lasitettu emaliris-ti pyöreässä punareunaisessa kultaisessa kentässä päällikkeen-ään kultainen kruunu. Oikeus "urheudesta" ("za hrabrost")-kaiverruksen ja ritarikunnan tunnusväriä olevan portopén käyttämiseen myönnettiin vasta 1829. Ritarimerkki punaisine

Kuva 4

Jalokivikoristeinen kunniamiekka jv-upseerin miekan mallia. Aleksanteri I:n kenrl. A. A. Thesleffille 1814 luovuttama. Kansallismuseon kok.

Kuniamiekka, kahva jv-upseerin sapelin mallia 1865. Saanut kapt E. R. Bremer "kunnostautumisesta Balkanin ylimentossa" 1877. Kansallismuseon kok.

Kunniamiekka jv-upseerin kevyen miekan mallia, kuulunut kenraali G. E. Ramsaylle. Kansallismuseon kok.

A sword of honour decorated with jewels, infantry officer sword pattern. Presented by Alexander I to Lt-Gen. A. A. Thesleff in 1814 The National Museum collections.

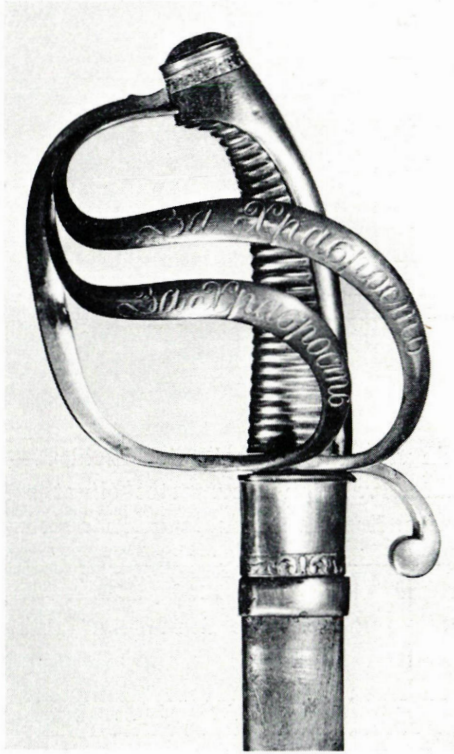
A sword of honour, infantry officer sword pattern hilt, model 1865. Received by captain E. R. Bremer "for distinguished service in the crossing of the Balkans" in 1877. The National Museum collections.

A sword of honour of the infantry officer light sword pattern, has belonged to General G.E. Ramsay. The National Museum collections.

nauhoineen muodosti kokonaisuuden, josta armeijanslangissa — lähinnä kunnia-asetta tarkoittaen — käytettiin nimitystä "karpalo".

Venäläisten kunnia-aseiden mallit eivät poikenneet vahvistetuista yleismalleista, mutta terät niissä olivat usein Saksasta ja Espanjasta (Solingen, Toledo) hankittuja; käytäntö oli siis sama kuin Englannissa 1700-luvulla. Vaikka Zlatoustin tehtaan lisäksi kivääritehtaatkin valmistivat kylmiä aseita oli kotimainen tuotanto alhaisen koneistusasteen vuoksi riittämätön ja vielä Krimin sodan puhjetessa joukoilta puuttui, esim. sapeleita, pallasmiekkoja ja šaškoja puolet siitä mitä määrävahvuustaulukot edellyttivät; tesakien osalta vajuus oli 79 %. Krimin sotaan mennessä oli "kultaisia aseitakin" jaettu yli 2200 kpl, joten nekin vaikeuttivat joukkojen asetäydennystä(16). Muidenkin mannervaltojen asevarastot olivat sodissa hupenneet, mutta esim. Ranska sai suhteellisen nopeasti käyntiin uusien aseiden valmistuksen ja ensimmäiset uudet kylmien aseiden mallit valmistettiin jo vv 1816 ja 1822. Ratsuväen sapelia m/1809 oli Venäjän-retkellä menetetty niin paljon, että venäläiset saattoivat tällä sotasaalisaseella varustaa miltei koko kevyen ratsuväkensä (rv-sapeli m/1826). Tähänastinen preussilainen suuntaus, mitä tulee aseisiin ja univormuihin, muuttui nyt ranskalaiseksi, mitä vaihetta kesti aina Aleksanteri III:n aikaan saakka. Niinpä kyrassieerien miekasta m/1826 tehtiin miltei samanlainen kuin Ranskan armeijan raskaan ratsuväen miekka m/1816 oli, jalkaväen "puolisapelin" m/1821 ("jalkaväen upseerien kultainen puolisapeli "urheudesta" vahvistettiin vasta 1849) ja rakuunaupseerien "šaška" m/1841 muistutti Ranskan ratsastavan tykistön sapelia m/1829. Kevyet miekat sitä vastoin olivat yleistä eurooppalaista tyyppiä ja niitä enemmän kuin muita po malleja on säilynyt myös "kultaisina aseina".

"Suuremman erotuksen" aikaansaamiseksi "kultaisten aseiden" ja "annanaseiden" välille säädettiin ritarikuntien käsikyssä 23. 3. 1855, että po aseet oli varustettava ao. ritarikuntien nauhaväriä olevilla portopéillä. Tämä koski jo aikaisem-

Kuva 5
"Kultaisen aseene" kah-
va, rv-upseerin sapelin
mallia 1809. Pohjanhei-
mon kok.

The hilt of a "Golden
Weapon", a cavalry sab-
re model 1809. The Poh-
janheimo collection.

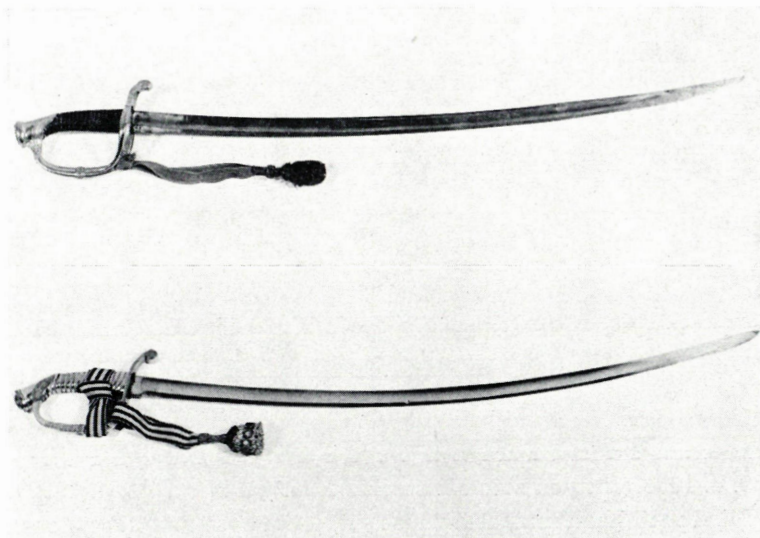
minkin jaettuja aseita. P. Annan ritarikunnan punaista nauhaa hopeanvärisine tupsuineen ei kunnia-aseessaan kuitenkaan saanut kantaa upseeri, joka oli kunniamerkinsä saanut muista kuin puhtaasti rintama-ansioista. Vuoden 1859 palkitsemisohjesäännössä määrättiin lisäksi, että sotilasvirkamies, joka oli saanut P. Annan ritarikunnan 4. lk. merkin, ei saanut kaiveruttaa aseensa kahvaan "urheudesta"-sanaa, vaikka saikin käyttää punaista portopétä. Sama ohjesääntö vahvistettiin vakiintuneen tavan, jonka mukaan vain kenraaleilla ja amiraaleilla oli oikeus jalokivikoristeisiin kunnia-aseisiin. Niitä saatiin kuitenkin käyttää vain paraati- ym. juhlatilaisuuksissa eikä niihin silloin kuulunut portopétä. Päätöstä tehtäessä jalokivikoristeisen "kultaisen aseene" myöntämisestä oli

otettava huomioon keisarin mielipide. Mikäli tällaisen ase-
saajalla oli ennestään P. Annan ritarikunnan 4 lk. merkki, se
oli siirrettävä pois kahvannupista. Määräys koski myös ns.
vaihtosapelia, jonka kahvan ponteen oli briljanttien sijasta
kiinnitettävä pienoisyryönristi. Tavallisiin "kultaisiin ase-
siin" ryjönristit kiinnitettiin vasta niiden muututtua viralli-
sesti "ryjönaseiksi" mikä tapahtui vuonna 1913.

Palkitsemisohjesääntö v:lta 1859 korosti, että P. Annan ri-
tarikunnan 4. lk. merkin voi saada vain sodan aikana ja että
tämä sotakunniamerkki tai 4. lk ryjönristi olivat välttämätön
edellytys, jotta upseeri voisi sodan aikana tulla palkituksi
"kultaisella aseella".

Upseerien oikeudesta kantaa virkapukua erotessaan palve-
luksesta sisälsi määräyksiä mm. päämajoitusmestarin käsky
9. 4. 1859 (liittyen sotaministeriön käskyyn N:o 74/2. 4. 1859).
Siinä mainitaan mm, että "upseerit, jotka ovat urheudesta saa-
neet ritarimerkkejä miekoin tai P. Annan ritarikunnan 4. lk.
merkin tai "kultaisia aseita" urheudesta-kaiverruksin saivat
erottuaan vakinaisesta palveluksesta kantaa virkapukua, vaika
eivät olisikaan palvelleet puvun kantamiseen oikeuttavia
määrävuosia".

Kunnia-aseista laivastossa antoi mm. merivoimien käsky
N:o 83/24. 4. 1899 määräyksiä. "Kultainen sapeli", sanotaan
siinä mm, "eroaa tavallisesta sapelistä siten, ettei kahva ole
nahalla päällystetty vaan metallia ja kullattu 56-pitoisella
kullalla kuten muutkin metalliosat paitsi terä". Kaiverrus
"urheudesta" on kahvan kaarissa. Kunnia-aseen saaneen on
vaihdettava hopeanvärinen portopé P. Yrjön ritarikunnan nau-
haan 4. lk. leveyttä. Sotilas, joka on saanut "kultaisen ase-
nen", on oikeutettu kantamaan kultakahvaista tikaria "urheudesta"-
kaiverruksin. Jalokivikoristeisen ase-
nen käyttäessä sel-
laista asetta jossa ei ole jalokiviä, siihen kuuluu "ryjönnauha"
ja kahvan nuppiin ryjönristi. Amiraalien, kenraalien, esi- ja
yliupseerien vaihtaessa joukko-osastoa kunnia-aseen on olta-
va joukon mukainen, esim. kasakkajoukoissa palvelevan on
kannettava kasakkasapelia jne. P. Annan ritarikunnan 4. lk.

Kuva 6

Kunniamiekka jalkaväen "puolisapelin" mallia 1826 P. Annan ritarik. 4. lk. merkillä. Saanut urheudesta Viaporin pommituksen aikana 1855 ltn C. G. Rehbinder. Sotamuseon kok.

Kunniamiekka jv-upseerin sapelin mallia 1865. Saanut urheudesta Plevnan valtauksessa kenr Karl Enckell. Sotamuseon kok.

A sword of honour of the infantry "semi-sabre" pattern, model 1826, with the insignia of the fourth grade of the Order of St. Anna. Presented to Lieutenant C. G. Rehbinder "for bravery" in the bombardment of Viapori Fortress in 1855. The Military Museum collections.

A sword of honour of the infantry officer sabre model 1865. Presented to General Carl Enckell for bravery in the conquest of Plevna. The Military Museum collections.

merkillä varustetun kunnia-aseen kahva on nahalla päällystetty, nauha 3. lk. leveyttä. Tikarissa kahva on tavalliseen tapaan luuta ja kaiverrus "urheudesta" on väistintangossa. Ritarimerkin sijoitus aseessa ei muutu, vaikka ao palkittaisiin "kultaisella aseella" ellei hän saanut sitä jalokivikoristeisena. Tällöin ritarimerkki siirtyy — myös vaihtosapelissa — kilpeen väistintangon alapuolelle aseän vasemmalle puolelle.

P. Yrjön ritarikunnan uusituissa säännöissä v:lta 1913 kosketeltiin lyhyesti myös "yrjönaseita" ja lueteltiin maa- ja merivoimien, jalka- ja ratsuväen, tykistön jne. taistelutoiminnasta esimerkkitapauksia — mm. tilanteet, joissa upseeri "itse näyttäen esimerkkiä, johtaa iskuun kylmin asein osaston, jonka vahvuus on vähintään komppania, eskadroona tai sotnia, erityisen vaikeissa maasto-olosuhteissa" tai jälkijoukon päälliköksi määrätynä "vaaraan antautuen, monipäiväisissä, sitkeissä taisteluissa selustassa menestyksellä puolustautuu vihollisen ylivoimaisia joukkoja vastaan ja turvaa päävoimille toimintamahdollisuudet".

"Yrjönaseista" mainitaan miekat, sapelit, pallasmiekat, "aasialaista mallia" olevat sapelit ja tikarit. Nämä ovat, sanotaan säännöissä, muuten tavallista mallia paitsi että niiden kahvat ovat kauttaaltaan kullatut, laakerinlehväaihein koristetut aina huotran heloja ja kannatinrenkita myöten ja "urheudesta"-kaiverruksin varustettuja. Kahvoihin kuuluvat lisäksi pienikokoiset, lasitettua emalia olevat yrjönristit ja portopet yrjönnauhasta. Kahvojen ja huotran metalliosien valmistaminen kullasta oli myös sallittua. Jalokivikoristeisissa aseissa briljantit oli kiinnitettävä yrjönristeihin. Tällaisten aseiden lukua ei edelleenkään rajoitettu, mutta vaadittiin, kuten tähänkin asti, keisarin suostumus ennen kuin luovutusta koskeva päätös oli pätevä; muissa tapauksissa riitti ritarikunnan duuman (yrjönritarien neuvoston) suositus. Kenraaliluokkaan kuuluviltakin vaadittiin briljanttikoristeisen yrjönmiekan saamiseen "loistavia sotilaallisia urotekoja". Erityisesti korostettiin, ettei "yrjönaseita" jaettaessa saanut tulla kyseeseen minikäänlainen vuorojärjestys eikä lisäansioksi saanut laskea — kuten esim. P. Wladimirin ritarikunnassa kuului asiaan — määräämisiä sota- ja merisotaretkiä(17).

Kevyet jalka- ja ratsuväen upseerien miekat, jalkaväen ym. aselajien sapelit, pallasmiekka ja kasakkasapeli olivat "yrjönaseina" mallia 13, kuten myös laivaston upseerien sapeli. Tikari vahvistettiin vasta 1916. Kaikkia näitä asemalleja ei löydy museoiden asekokoelmista, ei ainakaan kunnia-aseina. Seu-

raavassa esitellyt kunniamiekat ja "kultaistet aseet" antavat sen vuoksi kunnia-aseista yksipuolisen kuvan. Detaljitiiedot täydentävät nimenomaan ohjesäännöistä saatua kuvaa.

1. **Kustaa III:n ajan (1771—1792) kunniamiekka** (kuvat 1—2). Jv-upseerin miekka kevyen miekan tyyppiä (käyttöaika 1690—1859, laivaston upseereilla vain 1700-luvun ensi puolisko). Kahva kullattu, terä hopeoitu, terän tyvessä jälkiä kultauksesta (joka vain tyvessä, n. 4 cm korkeudelle). Terän vahvassa osassa molemmin puolin rokokooajalle tyypillisiä koristeaiheita, kuten lehtikiemuroita, trofee-ryhmiä yms. Aseen koko pituus 105 cm, terän pituus 88 cm ja leveys tyvestä 3.3 cm. Väistintä reunaan kaiverrettu omistus: "Gifvit af Konungen til Per Elfving för Tapperhet vid Segern den 9 de Julij 1790".

Elfving kuoli Pohjan pitäjässä majurina 1827 ja ko. kunoamiekkaa säilytettiin kirkon sakaristossa kunnes seurakunta lahjoitti sen Kansallismuseolle 19. 3. 1873.

Hans Axel Cronstedtin kunniamiekka v:ltä 1789 on yksityisomistuksessa. Se on muuten samanlainen kuin Elfvingin miekka, mutta terä, jonka pituus on 81 cm (kokonaispituus 99 cm), on siniseksi syövytetty (colichemarde-terä) kultaisin koristeaihein. Omistuskirjoituksen sanamuoto on myös poikkeava: "Gifvit af Konungen till A. Cronstedt för visad manndom mot Rikets Fiender 1789 under Kriget mot Ryssland".

Kansallismuseon asehuoneessa oleva vastaavanlainen kunniamiekka (N:o 2342:13) on katkenneena vain 65 cm pitkä. Siinä olevan omistuskirjoituksen, joka on täsmälleen samanlainen kuin em. miekassa, nimikohta on jätetty tyhjäksi, joten miekan tunnistaminen on tuottanut vaikeuksia, varsinkin kun lahjoittaja on saanut miekan tuntemattomalta.

2. **Kaarle XIV Juhanan ajan (1818—1844) kunniamiekka** (kuva 3). Kahva miltei mustaa porfyryriä, nuppi ja väistin kullattua pronssia. Kahvan pituus 12.5 cm (ametistia ei ole), terän 77.5 cm. Väistintä koristaa Ruotsin vaakuna kolmine kruunuineen ja leijonineen. Terän koristeaiheet syövytettyjä, toisella puolen laakerin-, toisella tammenlehvä; nämä katkea-

vat kruunatun CJ-monogrammin ja Norjan vaakunan kohdalla. Metallihuotra on ilmeisesti ollut nahkapäälysteinen; heiloista on vain ylempi jäänyt eheäksi (pituus 17.5 cm, koristeaiheina ratas, ukonnuolet, lepakonsiipiaihe).

Kunniamiekan on aikoinaan saanut amiraali, vapaaherra Otto Gustaf Nordenskjöld, joka nuorena meriupseerina oli kunniaakkaasti osallistunut Suomen sotaan, kohonnut Ruotsin laivaston korkeimmalle johtopaikalle ja erittäin ansiokkaasti osallistunut Kungl. Örlogsmanna-Sällskapetin toimintaan.

3. Briljantikoristeinen "kultamiekka" jalkaväen upseerin miekan mallia v:ltä 1814 (kuva 4).

Briljantit on upotettu kahvannuppiin: yksi iso keskelle, 33 pientä sen ympärille. "Za hrabrost"-kaiverrus väistinlevyn molemmissa puoliskoissa yläpinnalla. Yksiteräisen, koristeita ja valmistajan nimeä vailla olevan terän pituus on 80.5 cm.

Po "kultaisen aseensa" sai 1814 jalkaväenkenraali Alexander A. Thesleff (1778—1847), joka oli syntynyt Viipurissa ja piti itseään suomalaisena. Hän hoiti, kuten tunnettua, korkeita sotilas- ja siviilihallinnon tehtäviä Suomessa v:sta 1819 jolloin tuli Suomeen sijoitetun ven. div. komentajaksi. Thesleff oli palkittu kultamiekkalla jo 1808, jolloin hän majurina osallistui Suomen sotaan. Briljantit miekkaansa hän sai tultuaan kenraalimajuriksi ja yryönristin ritariksi.

4. "Kultamiekka" ratsuväen upseerin sapelin mallia 1809 (kuva 5).

Aseen kahva on kullattu, sen pituus 11.5 cm. Kaarissa "za hrabrost" vanhaa kaiverrustyylillä. Terä lievästi kaareva sen pituus 81 cm, leveys tyvestä 2.4 cm. Vuosilukua ja valmistajaa ei ole merkitty. Huotra terästä, suuhela kannatinrenkaineen kullattu. Tämän varsin harvinaisen aseensa alkuperäisestä saajasta ei ole tietoa. Kahvaan epäselvästi lyöty nimi (Thunberg?) lienee valmistajan, mutta sekin olettaen on mahdollinen, että miekka olisi kuulunut ent. Haminan kadetille, evl. Henrik Justus Thunebergille (1800—1843).

5. Kunniamiekka P. Annan ritarikunnan 4. lk merkillä jalkaväen puolispapelin mallia 1826 (kuva 6).

Puolispelisiä käyttivät Nikolai I:n aikana kaartin- ja linjajalkaväen, jv-tykistön ja ins. joukkojen upseerit. Kunniamiekan terän pituus on 78 cm, leveys tyvestä 2.5 cm. Huotra nahkaa.

Sapeli on kuulunut majurina 1868 palv. eronneelle C. G. von Rehausenille (s. 1821), joka 15. 9. 1855 palkittiin urheudesta P. Annan ritarikunnan 4. lk. merkillä osallistuttuaan 11. Suomenmaalaisen linjarykmentin riveissä luutnanttina Viaporin puolustukseen.

Suomen Kaarti, kuten tunnettua, oli mukana kukistamassa kapinaan nousseita puolalaisia vv 1831—1832. Viisi kaartinupseeria sai tällöin kultaisen puolispelien, nim. evl. Robert W. Lagerborg, alikapt. Alex Jacob von Wendt (Varsovan valtauksessa osoitetusta urheudesta), ltn Sebastian Gripenberg ja vänriket Gustaf A Hjärne ja Mauritz von Kothen, ven. joukoissa palvelleista sitä paitsi ainakin Adolf Aminoff(18).

Krimin sodassa ”kultaisella aseella” palkituista suomalaisista upseereista on erityisesti mainittava kaksi, nim. entinen Haapaniemen kadetti, kenrm. Carl Mauritz Martinau, joka haavoittui vaikeasti. Hänet palkittiin kultaisella, jalokivikoristeisella puolispelillä. Ye-eversti Ture Reinh. Nordenstreng, joka rintama-ansioistaan ylennettiin kenraalimajuriksi sai kultaisen puolispelien, joka löytyy Kansallismuseon kokoelmista.

Kaukaasian sodista saatuja ”kultaisia aseita” on pidettävä erityisen arvokkaina siksi, että esityksiä sieltä päin tehtiin tavallista kitsaammin, vastustaja taisteli fanaattisesti ja taistelumaasto edellytti tavallista parempaa fyysistä kuntoa. Ent. Haapaniemen kadetti Otto Leonard Blom sai kultamiekan jo 1829 osallistuttuaan Karsin linnoituksen valtaukseseen, myöhemmin palkittiin ainakin kuusi suomalaista upseeria ”kultaisin asein”; heistä ev. Karl Ernst Kyander kaatui Šitomirin jääkäriyrykmentin komentajana 1844. Jääkäreitä ja tarkk’ampujia tarvittiin Kaukasiassa ja 1856 muodostetut kuusi uutta komppaniaa, jotka sai komentoonsa silloin vasta 24-vuotias ye-majuri Johan Casimir Ehrnrooth, varustettiin rihlatuin kivääreihin. Ehrnrooth palkittiin heinäkuussa 1859 kultasapelillä

”kiitoksena erinomaisesta kestävydestä ja urheudesta”(19).

6. **”Kultamiekka” jalkaväen upseerin sapelin mallia** 1865 (kuva 6). Sapelia m/1865 käytettiin samoissa joukoissa kuin em. puolisapelia. Ko. aseeseen terän pituus on 78.5 cm, leveys tyvestä 2.8 cm ja nuolikorkeus 5 cm. Terässä ei ole valmistajan nimeä eikä vuosilukua. Huotra on metallia.

Tämän kultasapelin sai Plevnan valtauksen jälkeen Turkin sotaan everstinä ja 3. Kaartindiv. esikuntapäällikkönä osallistunut Karl Enckell (1839—1921). Samaan aikaan kuin Enckell taisteli Plevnassa, kunnostautui toinen entinen Haminan kadetti, ev. Konstantin Renvald (1831—1909) Šipkassa 94. Jenisein jv-rykmentin komentajana; hänetkin palkittiin kultasapelilla(20).

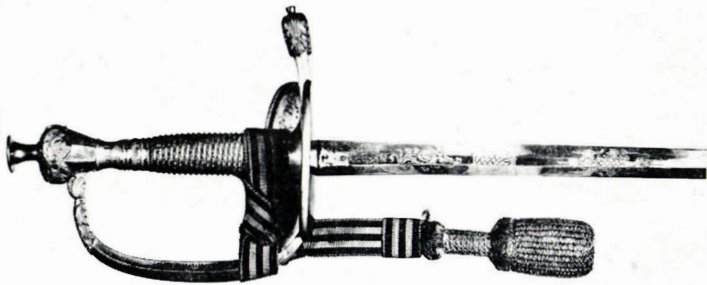
7. **”Kultamiekka” jalkaväen upseerin sapelin mallia** 1865 (kuva 4). Vain kahva on ko. mallia, terä sitä vastoin suora kultamiekan terä, pituudeltaan 83.5 cm. Terän leveys tyvestä on vain 2.2 cm. Terässä on valmistuspaikan (Fabrica de Toledo) nimi ja vuosiluku (Año D 1862).

Ko. kultamiekalla palkittiin Turkin sotaan kapteenina ja komppanianpäällikkönä Suomen Kaartissa osallistunut kenr. Eugéne E. Bremer. Samaan aikaan kuin Bremer saivat myös ev. Julius Sundman ja alikapt. Karl J. Hausen, hekin Suomen Kaartin upseereita, ”kultaiset aseet”. Kuitenkin vain Bremerin miekkaan kuului suora toledolaisterä, mikä käy ilmi myös valokuvista, jotka samalla todistavat, että po upseerit saivat kunnia-aseensa rintamalla, vaikka Suomen sotilaspiirin päiväkäyt toteavatkin asian vasta 1879(21).

8. **”Kultamiekka” jalkaväen upseerin kevyen miekan mallia** (kuvat 4 ja 7).

Kuvan 4 kolmannen kultamiekan terä on Solingenissa valmistettu (W. Clauberg), kahva Pietarissa (P. A. Fokin). Terän monista koristeaiheista mainittakoon haarniskoitu ritari. Terän pituus on 71 cm.

Miekka on kuulunut jalkaväenkenr. Georg E. Ramsaylle (1834—1918), Suomen sotaväen päällikölle. Suomen Kaartin komentajana v:sta 1874 toiminut Ramsay siirrettiin Gornij

Kuva 7

Kunniamiekka ju-upseerin kevyen miekan mallia, kuulunut kenr. K. G. Melan'ille. Kansallismuseon kok.

A sword of honour of the infantry officer light sabre model 1865, which has belonged to General K. G. Melan. The National Museum collections.

Dubnjakin taistelun jälkeen Semenovin kaartinrykmentin komentajaksi. Ramsayn seuraaja Suomen Kaartissa, kenrm. Procopé, sai hänkin "kultaisen aseensa", mutta se on jäänyt Venäjälle.

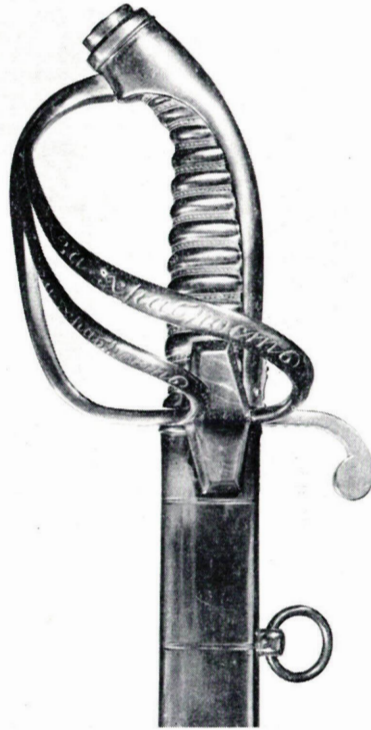
Kuvan 7 "kultamiekka" on kuulunut kenr. Karl Gabriel Melanille (1839—1920). Tämä entinen Haminan kadetti osallistui Turkin-sotaan Kaartin Moskovan-rykmentin upseerina; ko rykmentti menetti paljon väkeä Gornij-Dubnjakin taistelussa. Kuvasta käy ilmi, että kevyen miekan kahvan koristeaiheina olivat akanttikiemurat ja että "za hrabrost"-kaiverus on väistinlevyissä. Melanin miekan terän pituus on 73.5 cm, valmistajan nimeä siitä ei löydy.

Melan oli yksi niistä ainakin 27:stä suomalaisesta upseerista, jotka osallistuivat Gornij-Dubnjakin taisteluun, jossa heistä moni haavoittui ja kaksi kaatui. Parikymmentä heistä palkittiin "kultaisella aseella", mm. veljekset Nikolai ja Sebastian von Etter. Viimeksi mainittu, joka 1866—1874 oli Suomen Kaartin komentajana, puolestaan oli yksi niistä 22:sta kenraa-

Kuva 8

Kunniamiekka laivaston upseerin sapelin mallia. "Kultamiekka" P. Annan ritarik. 4. lk. merkillä. Pohjanheimon k.

A sword of honour of the naval officer sabre pattern. A "Golden Sword" with the insignia of the fourth grade of the Order of Sta Anna. The Pohjanheimo collection.

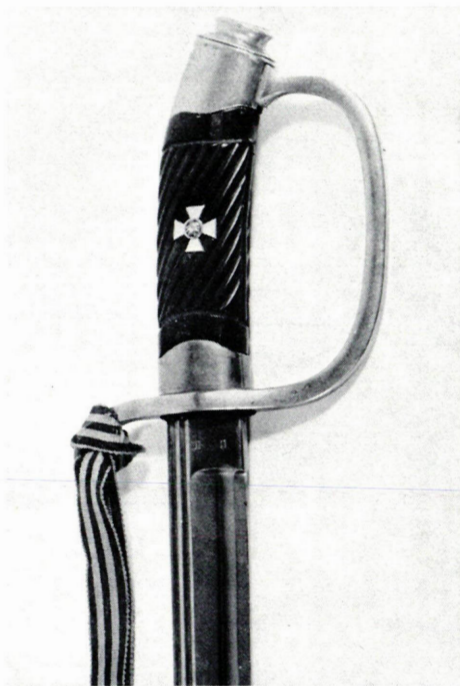
lista, jotka po sodassa saivat jalokivikoristeisen kultasapelin. Kaikkiaanhan Turkin sodassa jaettiin 500 "kultaista asetta".

9. **"Kultamiekka" laivaston upseerin miekan (sapelin) mallia** (kuva 8). Laivaston upseerien sapelimalli periytyi 1820-luvulta. Ko. asean kahva, huotran helat ja kannatinrenkaat ovat kullatut. Kahvaan on lyöty kaksoiskotkaleima ja valmistajan — Skožyrev — nimi. Kahvannupissa on P. Annan ritarik. 4. lk. merkki. Terä on kromattu, ilman koristelua, miltei suora eikä tyypillinen laivastomiekan terä (ilman pyöristettyä vahvistusreunaa ja levenevää kärkeä). Terän pituus 78 cm. Terän tyvessä valmistajan tunnus: kaksi sapeliasetta ristissä, kruunu ja kirjaimet C K C:o (= Carl Kaiser & Kumpp, Solingen). Terässä yksi leveä ja kaksi kapeata uraa.

Alkuperäisestä saajasta ei ole varmaa tietoa. Kahvan sisäpuoliseen laattaan kaiverretuista ven nimikirjaimista **ББ** voidaan kuitenkin päätellä, että miekka on mahdollisesti kuulunut Wladimir Boisman-nimiselle Venäjän laivaston upseerille, joka urheudesta Tšemulpon meritaistelussa venäläis-japanilaisessa sodassa palkittiin P. Annan 4. lk. ja pian sen jälkeen P. Yrjön ritarikunnan 4. lk. merkillä. "Kultaisesta aseesta" tiedot puuttuvat, mutta Boismanista, joka kuului alkuaan suom. sukuun, ovat tiedot muutenkin puutteelliset. Hänen sanotaan siirtyneen aliratsumestarina rajavartiolaatokseen 1905(22).

10. "Yrjönmiekka" armeijansapeli mallia 1881 P. Yrjön ritarik. 4. lk. merkillä (kuva 9).

Sivuasemalleja vähennettäessä oli sapeli (šaska) m/81 vahvistettu upseereille, vääpeleille ja ratsastavalle miehistölle ja aliupseereille. "Slaavilaista mallia" olevan sabelinhihnan kiin-

Kuva 9

"Yrjönmiekka" armeijansapelin mallia 1881, P. Yrjön ritarik 4. lk. merkillä. Kuulunut kenr P. M. Wetzerville. Sotamuseon kok.

The "George Sword" of the Army sabre pattern, model 1881, with the fourth grade insignia of the Order of St. George. Has belonged to General P. M. Wetz. The Military Museum collections.

nitys oli terän puolella, minkä vuoksi kahvan rystyskaari suuntautui vasemmalle. Pisin vahvistettu terän pituus oli 81 cm.

Ritarimerkin kiinnittäminen kahvaan oli sallittua po mallissa, jossa soikea kahvannuppi usein on varsin kapea. Määräys koski kuitenkin P. Annan ritarik. 4. lk. merkkiä eikä yrjönristiä, joka ei tähän malliin ensinkään kuulu. "Kultaisena aseena" armeijansapelissa m/81 kahva oli kullattua messinkiä ja kaaressa oli "за xpaбpocmb"-kaiverrus, joka kuvan 9 sape- lista puuttuu.

Ko. "yrjösapeli" on kuulunut jalkaväenkenr. Paul Martin Wetzterille (1868—1954), entiselle Suomen Kaartin kapteenille, joka erosi palveluksesta 1905. Maailmansotaan lähties- sään hän lienee ottanut sapelinsa mukaan ja kiinnittänyt sii- hen yrjönristin tultuaan palkituksi yrjösapelilla. Wetzer pal- veli Brusilovin joukoissa, suuren offensiivin aikana 1916 everstinä ja rykmentinkomentajana. Brusilov sai samana vuonna briljanttikoristeisen P. Yrjön sapelin. Yrjönmiekkoja jaettiin 1. maailmansodassa (26. 11. 1916 mennessä) 5314 kpl, joista vain kahdeksan jalokivikoristeisena(23).

11. P. Yrjön sapeli mallia 1913 (kuvat 10—11).

Sapeliin m/81 vahvistettiin uusi kahvamalli 1909. Käsken mukaan kahvannuppiin ja terään kuului sen hallitsijan mono- grammi, jonka aikana ao. upseeri oli ylennetty ensimmäiseen upseerinarvoonsa. Kahvassa nimikirjaimet olivat kohopintai- set, terässä kaiverretut; terässä oli myös kaksoiskotkavaakuna. Ko. sapelissa yrjönristi on määräysten mukaisesti kahvannu- pissa, P. Annan ritarik. 4. lk. merkki sen alapuolella, laatassa, "за hrabrost"-kaiverruksen ympäröimänä. Kahvassa on kruu- nattu N II, terässä sitä vastoin A II. Terän pituus on 84 cm, leveys tyvestä 3 cm, nuolikorkeus 4.3 cm. Eisenhauer-terä, jonka valmistaja oli oravatunnusta käyttävä Friedrich Eich- horn Solingenissa. Huotraan on kiinnitetty kaksi kivääriam- pumamerkkiä "erinomaisesta ampumisesta"(24).

Po. kunnia-ase on kuulunut kenrl Paul von Gerichille (1873—1951). Hän lähti 1. maailmansotaan rauhanaikaisen

Kuva 10

P. Yrjön sapeli mallia 1913, P. Annan ritarik 4. lk merkillä. Kuulunut kenrli P. von Gerichille. Sotamuseon kok.

A St. George sabre, model 1913, with the fourth grade insignia of the Order of St. Anna. Has belonged to Lt-General P. von Gerich. The Military Museum collections.

joukko-osastonsa Kaartin jääkäriyrykmentin komppanianpäällikkönä. Sodan päättyessä hän oli 17. siperialaisen tarkk'ampujaprikaatin komentaja ja haavoittunut kahdeksan kertaa.

Kuvan 11 P. Yrjön miekassa on damaskoitu terä, jonka pituus on 77 cm, leveys tyvestä 3 cm. Ornamenttien ja EK-kirjainten kulta on kuparinväristä, amalgameitua. Valmistaja on Zlatoustin tehdas.

Tämä kunnia-ase on kuulunut kenr. Kaarlo E. Kivekkäälle (1866—1940), joka osallistui Pamirin rotaretkeen 1893 ja 1. maailmansotaan, lounaisrintamalla v:sta 1916 alkaen, ensin 113. tykistöprikaatin, loppuvaiheessa 113. jv-divisioonan komentajana. Hän haavoittui kaksi kertaa vaikeasti.

12. P. Yrjön miekka ratsuväen upseerin kevyen miekan mallia 1913 (kuva 12).

Miekka eroaa Aleksanteri I:n aikana vahvistetusta vastavasta mallista siten, että "za hrabrost"-kaiverrus on rystyskaareissa eikä väistinlevyissä ja että huotran kullatuissa heloissa on koristeena laakerinlehvät, kahvannupin ja kaaren ollessa ilman koristelua päin vastoin kuin asianlaita oli jv-upseerien keveissä miekoissa. Kuvan 12 yrjönmiekka poikkeaa

Kuva 11

P. Yrjön sapeli mallia 1913. Kuulunut kenrl K. E. Kivekkäälle. Sotamuseon kok.

A St. George sabre, model 1913. Has belonged to Lt-General K. E. Kivekäs. The Military Museum collections.

kuitenkin vahvistetusta mallista sikäli, että siitä puuttuu "za hrabrost"-kaiverrus ja huotran heloista laakerinlehdät; yrjönristi sitä vastoin on paikallaan väistinlevyssä (kuvassa portopén nauhan peittämänä). Huotran ylähelassa on kruunattu M-kirjain. Portopé lienee Suomessa valmistettu.

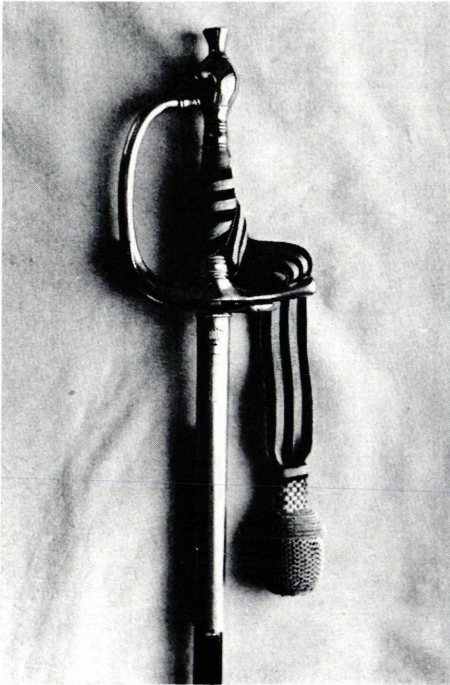
Kyseessä on lähinnä muistoesine. Kevyttä miekkaa käyttivät kaartinupseerit, chevalier-kaartin upseerit m.l., palveluksen ulkopuolella. Mannerheimin jäämistössä on rv-upseerin sapeli m/09, mutta ei P. Yrjön rv-sapelia m/13, ei myöskään P. Yrjön sapelia (šaškaa) m/13 eikä upseerisapelia (šaškaa) m/09, jota hän rintamalla käytti.

Mitä vaadittiin 1. maailmansodassa ennen kuin voi saada P. Yrjön sapelin, käy havainnollisesti ilmi esim. Mannerheimin ansioista Krašnikin taistelussa 17. 8. 1914. Eräät muut esi-

merkit täydentäkööt mainitusta taistelusta annettuja arvovaltaisia kuvauksia. Niinpä kenrm. Ernst Löffström, Mannerheimin "holhooja" Haminan kadettikoulusta, sai kultasapelinsa "siitä, että 17. elokuuta 1914, toimiessaan 91. Dvinan jv-rykmentin komentajana, hänelle uskotulla rykmentillä valtasi ylimenopaikan ja piti sitä hallussaan vihollisen ylivoimaisen joukoin suorittamista hyökkäyksistä huolimatta kunnes muut divisioonan rykmentit saapuivat paikalle"(25).

Kenrl. Carl Woldemar Alfthan taas palkittiin yrjönsapelillä sen johdosta "että hän valtasi Rava-Russkan taistelussa 24—30. 8. 1914 joukon vihollisen asemia Rava-Russkan edustalla saartaen vihollisen pääaseman vasemman sivustan ja täten auttoi armeijakunnan yleistä menestymistä"(26).

Edelleen kenrm. Johannes Holmsen, 53. jv-div. prikaatin-komentaja Itä-Preussissa 1914, sai yrjönsapelin siitä, "että hän

Kuva 12

P. Yrjön miekka ratsuväen kevyen miekan mallia 1913. Kuulunut marsalkka C. G. E. Mannerheimille. Mannerheim-museon kok.

A St. George sword of the cavalry light sword pattern, model 1913. Has belonged to Marshal C. G. E. Mannerheim. The Mannerheim Museum collection.

30. elokuuta Kussenin luona saatuaan käskyn vetäytyä suoritti sen erittäin vaikeissa olosuhteissa loistavasti siten varmistuen div. vetäytymisen, pysytellen itse koko ajan etulinjassa" (27).

Kenrm. Hj. von Hellens, hänkin entinen Haminan kadetti kuten edellä mainitut, palkittiin yrjönsapelilla sen johdosta, "että taistelussa 28. elokuuta 1914, vallattuaan hyökkäyksen jälkeen vihollisen hallussaan pitämän kukkulan, otti 1200 vankia, kaksi tykkiä ja kolme ammusajoneuvoa ja edelleen siitä, "että taistelussa 21. syyskuuta 1914, rykmentin perääntyessä asemistaan, kokosi pataljoonansa ja täydessä järjestyksessä, liput mukanaan jäljelle jääneiden komppaniain kanssa murtautui hyökkäävän, ylivoimaisen vihollisen mitä voimakkaimmassa tulessa läpi ja samalla otti haltuunsa uudet asemat"(28).

Suuren suuri ei suomalaisten upseerien saama "kultaisten aseiden" ja "yrjönaseiden" lukumäärä ole verrattuna jaettujen kunnia-aseiden kokonaismäärään. Ensimmäinen "kultaisen aseiden" saaja lienee ollut Suomen sodasta tunnettu Adlercreutzin prikaatin adjutantti, luutnantti Berndt F. U. Stackelberg, joka venäläisten vangiksi Hatanpään kartanon kuistilla 11. 3. 1808 jouduttuaan siirtyi jo 1809 Venäjän armeijan palvelukseen, yleni kenraalimajuriksi otettuaan osaa sotaan Napoleonin vastaan ja kuoli 1824. Kuka oli viimeinen P. Yrjön aseella palkittu suomalainen on kysymys, johon vastausta ei löytyne muualta kuin P. Yrjön ritarikunnan arkistosta.

LÄHDEVIITTEET JA HUOMAUTUKSET

1. Heribert Seitz, Svärdet och värjan som armévapen. Stockholm 1955, s 241.
2. Miekan kokopituus on 121 cm, esikuvana Kaarle XII:n miekka. Etelä-Skoonesta peräisin, alkup. omistajasta ei toist. tietoa. Kaarle XII luovutti miekkansa Narvan taistelun aikana drabanttien päällikölle Arvid Hornille ja tätä miekkaa säilytetään Livrustkammaren'in kokoelmissa. Mannerheimin miekan huotra on teetetty Hornin (kuninkaan) miekan huotran mukaan, säämiskävyön esikuvana on ollut sotamarsalkka Stiern-

- eldin Norjassa 1718 kuninkaalta saama bandoleeri (Mannerheim-museon ilm).
3. Kevyt miekka oli erityisesti Englannissa suosittu lahja- ja kunniamiekkana. Kts. esim. Claude Blair, *Three Presentation Swords*, London 1972.
 4. Heribert Seitz, ylläm. teos, s 296.
 5. Kenrm. Paulin miekkaa säilytetään Hallwylin museossa Tukholmassa. Kts. *Katalog över vapensamlingen i Hallwylska Huset*, Stockholm 1927, s 40. Kansallismuseon asekokoelman miekat N:o 3378:2 ja 41-3:13 ovat samaa tyyppiä.
 6. Henning Stålhane, *En misslyckad kungamiddag*, Uppsala 1937, s 144.
 7. Ev. Hans Axel Cronstedtin (1760—1851) sotilasurasta, kts. O. Wasastjerna, *Åttar-Taflor*, H:fors 1879. Siinä mainitaan, että S ”benådades vid återkomsten ur fångenskapen 1790 af Konung Gustaf III med en värja (s 259). — Hum.kand. Christina Bäcksbäck kirj. saa kiittää miekkaa koskevista detaljitiedoista.
 8. G. von Schantz, *Historia öfver kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1788, 1789 och 1790*, Stockholm 1817—1818, andra bandet, s 144. Armeijan upseereista miekan sai ev. Per Ulrik Lilljehorn. Miekkaa säilytetään Armeijamuseossa Tukholmassa. Omistuksen sanamuoto siinä on: ”Gifvit af Konungen til Dess Gen: Adj. Gfve Lilljehorn för visad manndom mot Rikets Fiender 1790 under Kriget mot Ryssland”.
 9. G. von Schantz, ylläm. teos, osa II, s 126. Eversteiksi ylennettiin evl. Stedingk, Törning, Hjelmstierna ja Cronstedt, majureiksi kapt. Scharff, Schützercrantz, Hård, Rosensvärd, Didrichs, Olander, Pechlin. Kaikki nämä nähtävästi saivat kunniamiekan (S:n mukaan rykmentinupseerit). Stedingin, Olanderin ja Schützercrantzin osalta tieto ainakin pitää paikkansa. Cronstedtin jäämistöstä ei löydy kunniamiekkaa, mutta se on, mikäli sitä on ollut olemassa, luovutettu Ruotsiin samalla kun C:n saamat Miekkaritarikunnan suuren ristin ritarin tunnukset ym. ruots. kunniamerkit.
 10. Evl. J. G. Olander, Miekkaritarik. ritari (1757—1818), palveli Viaporin-eskaaderissa kuten Elfwing. Osallistui molempiin Ruotsinsalmen ym. taisteluihin. Kieltäytyi valaa vannomasta Viaporin antautuessa. Sotavankeudesta palattuaan asettui Ruotsiin, missä hänen sotilasuransa jatkui. Maj Lars Olanderia kirj. saa kiittää evl. O:ria koskevista tiedoista (L. Koskimiehen laatima painamaton sukuselvitys). — Möllersvärdistä, joka miehineen vangitsi kaksi upseeria ja 28 miestä ja sen johdosta ”hugrades med en hedersvärja”, kts. O. Wasastjerna, *Åttar-Taflor*, Supplement, s 117.
 11. Rudolf Cederström, *Några hedersvärjor*, Livrustkammaren, Band 3, Häfte 7—8, Stockholm 1944, s 111. — B:n miekassa oli helmiäiskorist. kahva, nuppi leijonanpään muotoinen, väistinelyssä kohopintakuviona marssivia joukkoja ja voittoniminä ”Sikajocki, Lappo”. D:n miekka on ristimiekka, jonka antikisoivaa mallia korostaa kahvan kypäräaihe. Kahva ebenpuuta, väistin ym. kahvan metalliosat kullattua pronssia. D:n miekasta kts. Heribert Seitz, ylläm. teos, s 334, kuva 181.

12. Josef Alm, Flottans handvapen, Stockholm 1954, s 32, 74. Po. kunniasapeliin lähimpinä esikuvina ehkä Lloydsin ”isänmaan rahaston” sapelityypiset kunniamiekat, joita jaettiin englantilaisille meriupseereille.
13. Heribert Seitz, ylläm teos, luku ”Karl XIV Johans hedersvärd” ja Georg W. Fleetwood, Av Karl XIV Johans hedersvärd, Kungl Livrustkammaren, Vol IV:3, s 75. Stockholm 1946.
14. Feldmarshal Rumjantsev, Sbornik dokumentov i materialov, Moskva 1947, s 21.
15. Kultaisista aseista, kts. esim. Vojennaja entsiklopedija X, Peterburg 1912, s 544 ja Eugene Mollo, Russian Military Swords 1801—1817, London 1959, s 8.
16. Vojennaja entsiklopedijan mukaan jaettiin vv 1788—1790 vain 55 ”kultaista asetta”, vv 1806—1815, 1512, vv 1826—1929, sodissa Persiaa ja Turkkiä vastaan, 349, Puolan kapinan aikana 341, Krimin sodassa 456 ja Kaukasian valtaustaistelussa 1800—1864 522, joista vain yksi jalokivikoristeisena. Kaukasian krenatööridiv. komentaja kenrl. L. N. Nicolay (Suomen ritarihuoneen Nicolaij-sukua) sai jalokivikoristeisen ”kultaisen aseän” 1862.
17. P. Yrjön ritarikunnan statuutit, 4. painos, Pietari 1915.
18. Kaartinpataljoonan päiväkäsky N:o 333/29. 11. 1831, jonka mukaan po. upseereille oli myönnetty ”Guld Hedersabel med inscr. för tapperhet”.
19. Magnus Ehrnrooth, Casimir Ehrnrooth, Borgå 1965, s 45. Kenr. E:n miekkaa säilytetään Seestan kartanossa.
20. Suomen sotilaspäiväkäsky N:o 16/24. 1./5. 2. 1879: ”HKK on suvainnut myöntää 23. jv-div. 1. prik. komentajalle, kenr. Renvaldille kultasapelin kirjoituksin ”urheudesta” kunnostautumisesta Šipkassa 21. 10 ja 18. 12. 1877”.
21. Suomen sotilaspäiväkäsky N:o 178/3/15. 12. 1879. Yhteisenä palkitsemisperusteena Bremerillä ja Sundmanilla oli ”kunnostautuminen Balkanin ylimenossa 19. 12. 1877 ja Hausenilla ”kunnostautuminen Filippopolin sota-otimissa 9. 9. 1877”. Päiväkäsky N:n 167/30. 10/11. 11. 1879.
22. E. Pikoff, Landsmän i ryska marinen, H:ki-H:fors 1938, s 43. Pietarin suomalainen, kontra-amiraali Georg Starck sai kultasapelin urheudesta Tsušiman taistelussa ja amiraali Robert Wirén urheudesta Port Arthuria uhanneen miinayökkäyksen torjumisessa. Samoin alikapt. L. A. Schwindt urheudesta Port Arthurin puolustuksessa.
23. O. Mikluha, Kunniamerkit, H:ki 1965, s 40 ja liite 8 (moniste).
24. Käskyllä N:o 13/1910 oli määrätty, että niiden, jotka olivat saaneet keis. palkinnon miekkailussa tai kiv- ja revolveriammunnassa, tuli kiinnittää saamansa hopeiset merkit aseisiinsa. Merkeistä oli annettu määräyksiä 1897 ja 1904 (käskyt N:o 290 ja 477).
25. Kavaljeri ordena Svj... Georgija i georgijevskavo oružija, Bjelgrad 1935, s 105.
26. ylläm teos, s 97.
27. Finska kadettkårens elever och tjänstemän 1812—1940, Supplement II, s 129.
28. Kavalieri ordena Svj... Georgija i georgijevskavo oružija, s 146.

Swords of honour and "Golden weapons"

The rather few swords of honour in Finnish museums and private weapon collections originate to the greater part from the Autonomy era, which lasted from 1809 to 1917. Swords of Honour from the Swedish Rule, such as those presented by King Gustavus III during the war 1788—1790, are very few, and there are hardly any of the decorated special models of the Carolinian cavalry. The valuable Carolinian sword with a yeoman hilt presented to General Mannerheim in 1928 by the officers of the Swedish Brigade of 1918, is in a way a sword of honour too, although it was not originally made for that purpose. It has been copied from the sword King Carolus XII used in the Battle of Narva.

The Swedish officers received the main part of the more than 40 swords of honour that were presented in the "Gustavian War". So far has only one of the four swords of honour presented to Finnish officers during the fightings at Ruotsinsalmi in 1789 and 1790 come into a museum collection. The swords of honour of this era were of the infantry officers' light sword pattern, frequently with so called colichemarde-blades. The insignias were the crowned monogram of King Gustavus III in a golden blue-enameled medallion, there were four of these on the crossguard; in addition there was an engraved dedication. No swords of honour were presented during the Finnish War of 1808—1809, and during the reign of King Carolus XIV John they represented the French Empire style.

The first stages in the history of the Russian "Golden Weapons" are covered by mystery. No Royal Order by Catherine II has ever been found and it is not likely that such an order has been promulgated. One may, however, consider the "regular presentation of weapons of honour begun at approximately the time of the peace treaty of Kutchuk-Kainardz (1774). The weapons of honour were, in addition to the "Golden Weapons", sidearms decorated with the insignia of the third grade of the

Order of Sta Anna (from 1815 the fourth grade). These weapons are in the Military Museum represented by i.a. the dagger which belonged to Admiral Nordman, which was presented to him for bravery in the naval battle of Navarino in 1827, when he was a mere midshipman. One could find Finnish officers already in the war against Napoleon and one of them was awarded a "Golden Weapon" the rest were given the insignia of the third grade of the Order of Sta Anna. After that, Finns have taken part in all of Russia's wars up to World War I, and the number of the "Golden Weapons" received for bravery amounts to nearly one hundred, that of the "Anna-weapons" is much higher. The most precious "Golden Weapon" in Finland is the golden sword with emeralds, which Czar Alexander I presented to Lt-Gen Alex A. Thesleff in 1814. The sword now belongs to the National Museum. Weapons of honour from the Crimean and Turkish wars can be found in the National Museum collections as well as in the Military Museum collections. In the latter collection there are also three "George Swords" from World War I and in the Mannerheim Museum Field Marshal Mannerheim's swords of honour, among which there is a St. George light cavalry officer's sword of the 1913 model.